

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Puhetta korvaavien kommunikaatioväli- neiden käytön arviointi ikääntyvien vai- keasti kehitysvammaisten valintojen te- kemisen tukena

- Ohjaajien näkökulmia

Salina Hiltunen
Metropolia Ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kehitysvammaisuus	2
2.1	Kehitysvamman diagnosointi ja luokittelu	3
2.2	Yksilö diagnoosin takana	4
2.3	Kehitysvammainen ja Ikääntyminen	4
3	Standardoitu tiedonkeruun ja havainnoinnin välineistö	5
4	Palveluiden toteuttamisen suunnitelma	5
5	Valintojen tekeminen	6
5.1	Yksilöllinen hyvinvointi	6
6	Kommunikaatio	7
6.1	Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät	7
6.2	Kuvakommunikaatio	8
6.3	Valintataulu	9
6.4	Esinekommunikaatio	9
7	Vuorovaikutuksesta päätöksen tekoon	10
7.1	Asiakas valitsee ja vaikuttaa oman elämän sisältöön	10
7.2	Ammattilaisen vuorovaikutustaidot ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa	10
8	Etiikka	11
9	Tutkimuksen toteuttaminen ja toimintaympäristö	12
9.1	Toimintaympäristö	12
9.2	Toteutus	13
10	Opinnäyteyön tarpeellisuuden analysointi ja tavoite	14
11	Metodologiset valinnat	15
11.1	Teoreettiset viitekehykset	15
11.2	Tiedonkeruumenetelmä	16
11.3	Tutkimuskysymykset	16

12	Tutkimuksen toteutus	17
13	Tulokset ja niiden analysointi	17
13.1	Analyysin menetelmä	18
13.2	Sisällön analyysin tekeminen	18
13.3	Ammattilaisen osallisuus konkretian kautta	19
13.4	Työtapojen reflektointi	20
13.5	Kehittämisen ilo	20
13.6	Lomakehaastattelun tulokset tiivistelmä	21
14	Pohdinta	22
14.1	Lisäkysymysten tarve	22
14.2	Ammattilaisten itseohjautuvuus	22
Liitteet		
Liite 1. Tiedote tutkimuksesta		
Liite 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta		
	Kyselylomake	2

<p>Tekijä(t) Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Salina Hiltunen Puhetta korvaavien kommunikaatiovälineiden käytön arviointi ikääntyvien kehitysvammaisten valintojen tekemisen tukena- Ohjaajien näkökulmia 27 sivua + 3 liitettä 28.1.2021</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Sosionomi</p>
<p>Koulutusohjelma</p>	<p>Sosiaalialan koulutusohjelma</p>
<p>Suuntautumisvaihtoehto</p>	<p>Sosiaaliala</p>
<p>Ohjaaja(t)</p>	<p>Lehtori, Tiina Lehto-Lundén</p>
<p>Opinnäytetyön tarkoitus oli saada selville valintataulun, esinekommunikaation ja kuvakorttien toimivuus vaikeasti kehitysvammaisten valintojen tekemisen tukena. Puhumattoman vaikeasti kehitysvammaisen asiakkaan valinnat tulee pystyä toteuttamaan myös silloin kun asiakastyössä hänet vähemmän tunteva ammattilainen. Tiedon keruun ja havainnoinnin välineistön ja palvelun toteuttamisen suunnitelman avulla varmistetaan asiakkaan omannäköisen elämän toteutuminen kaikissa tilanteissa.</p> <p>Tutkimuskysymykset ovat: Miten ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa työskentelevät ammattilaiset, kokevat jo käytössä olevien puhetta korvaavien kommunikaatiovälineiden käytön toimivan asiakkaan ja ammattilaisen välisessä vuorovaikutuksessa?</p> <p>Miten ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa työskentelevät ammattilaiset, kokevat jo käytössä olevien puhetta korvaavien kommunikaatiovälineiden käytöstä saadun informaation edistävän asiakkaan omannäköisen elämän luomisessa?</p> <p>Metodologiset valinnat: Laadullisen opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys: Puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, Omannäköinen elämä, Yksilöllisyys, Vaikea kehitysvammaisuus. Tiedonkeruumenetelmänä on puolistrukturoitu lomakehaastattelu. Analyysin menetelmänä on laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi, koska tuloksista pitää erottua yksilön vastaus ja siitä nousevat ilmiöt ja johtopäätökset. Sisällöstä erottuu yhtäläisyydet ja eroavaisuudet, joiden perusteella tehdään tutkijan tulkinnan mukainen tiivistelmä.</p> <p>Tuloksista ilmeni, että käytössä olevat avusteiset kommunikaatiomenetelmät toimivat ammattilaisen mielestä hyvin. Parhaiten toimi esinekommunikaatio, sen jälkeen kuvakortit. Valintataulu koettiin toimivaksi tavaksi käyttää arkisissa ruokaan liittyvissä valintatilanteissa, mutta valintataulun vaikea hahmottaminen rajaa asiakaskuntaa enemmän kuin kuvakortit tai esinekommunikaatio.</p> <p>Opinnäytetyöni tuo uutta näkökulmaa siihen miten asiakkaan oma päätös valita lisää omannäköisen elämän muodostumista. Haastattelun tuloksista selvisi, että esinekommunikaatiota ja kuvakorttien käyttöä on hyvä jatkaa ja valintataulu käyttöä kehitellä ja harjoitella enemmän. Miten tärkeää on saada puhumatonkin asiakas mukaan suunnittelemaan omaa elämäänsä ja kuinka se onnistuu kuvakorttien ja esinekommunikaation avulla. Haastatteluista ilmeni se, että on tärkeää muistaa päivittää asiakkaan mieltymyksiä.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>Puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kehitysvammaisuus, vuorovaikutus, yksilöllisyys, valintojen tekemisen tukeminen,</p>

Author(s) Title Number of Pages Date	Salina Hiltunen Assessing the Usage of Speech-Replacing Communication Tools to Support Decision-Making of the Disabled Elderly 27 pages + 3 appendices 28.4.2021
Degree	Bachelor of social services
Degree Programme	Social services
Specialisation option	Social services
Instructor(s)	Tiina Lehto-Lundén, Senior Lecturer
<p>The aim of this thesis was to learn the functionality of the choice board, object communication and picture cards in supporting the decision-making of elderly disabled clients. Clients who have complex or profound communication needs or are non-verbal shall have their choices fulfilled even when client work is performed by a professional who does not know the client as well as the regular staff. Collecting information, observing equipment and the plan for service implementation ensure that clients can express themselves in all situations in life and are able to live a life the way they want to.</p> <p>The research questions of this thesis are: how functional do the staff/professionals working with ageing people with disabilities experience the speech-replacing communication tools that are already in use in the communication between the client and the professional? How do the staff who work with ageing people with disabilities experience the information from the speech-replacing communication tools that are already in use, in promoting the creation of a life that looks like the life the clients want to? As for methodological choices, the conceptual framework of this qualitative research include speech-replacing communication tools, a life that is aligned with the clients' wishes, individuality and profound disability.</p> <p>The material was collected with semi-constructed interviews. The data was analyzed qualitatively, with material-based content analysis because the results need to highlight the individual answers and the phenomena and conclusions derived from these answers. The abstract is made based on the researcher's interpretation of the differences and similarities of the content. The results showed that the existing visual communication aids work very well. The best results were obtained from, firstly, object communication and, secondly, picture cards. Choice board was seen useful in everyday situations considering food choices. However, the choice board narrows the client base more than picture cards or object communication because it is harder to understand. This thesis brings new perspectives into how the client's possibility to make their own decisions influences the formation of a life that looks like them. The results revealed that it is beneficial to continue the use of object communication and picture cards. The use of choice board needs more development and practice.</p> <p>In addition, the results identified how important it is to also include non-verbal clients to the planning of their own lives and how that can be done with picture cards and object communication. Also, the interviews highlighted that the client preferences have to be updated and adjusted on a regular basis.</p>	
Keywords	Communication methods that replace speech, interaction, life that looks like your own, individuality, Support own choices, people with disability

1 Johdanto

Valitsin opinnäytetyön toteutuksen paikaksi Rinnekodin yksikön, joka tuottaa tehostetun asumisen palvelua ikääntyville kehitysvammaisille. Rinnekoti ja Diakonissalaitos yhdistyivät vuoden 2020 alusta, ja nyt rinnekotisäätiö on osa Diakonissalaitoksen liiketoimintaa. Rinnekoti käyttää omaa nimeään ja brändiään, palveluja tuotetaan valtakunnallisesti kehitysvammaisille ja autismikirjon henkilöille. (Rinnekoti.fi. N.d.)

Jokaisella ihmisellä tulisi olla mahdollisuus luoda oman itsensä näköinen elämä, huolimatta siitä asuuko hän tuetussa asumisessa, omillaan, vai vanhempiensa kanssa. Kehitysvammaisen ikääntymiseen vaikuttaa merkittävämmiin kehitysvamman aste kuin itse ikääntyminen. Tärkeä osa ikääntymistä on ihmisen suhde toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Elämänlaatuun vaikuttavat yksilön voimavarat ja suhde ympäristöön. (Vahtera 2002: 24, 30.) Ilman toimivaa vuorovaikutusta, ei voida saada asiakkaan oman näköistä elämää. Ikääntyvien kehitysvammaisten asumispalvelussa on tarkoitus tehdä arjesta asukkaalle omannäköinen arki. Tämä vaatii ammattilaisilta sitoutumista omaan työhönsä ja herkkyyttä kuulla asiakkaan ääni, sekä hallita puhetta korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Ikääntyvillä kommunikointia voivat vaikeuttaa ikääntymisestä johtuvat muutokset, kuten muistin ongelmat ja uuden oppimis- ongelmat, joka koskee verbaalista, että non-verbaalista materiaalia (Vahtera 2020: 52)

Ikääntyvän vaikeasti kehitysvammaisen asiakkaan yksilöllisen elämän toteutuminen tarvitsee tukea toisilta ihmisiltä. Asiakkaan omaiset, läheiset, sekä ammattilaiset, jotka työskentelevät heidän kanssaan päivittäin mahdollistavat asiakkaan oman näköisen elämän luomisen. Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) lain 6 § todetaan, että kaikkien ihmisten tulisi olla yhdenvertaisia lain edessä, sekä kaikilla ihmisillä tulisi olla oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Päivittäisistä toiminnoistaan selviytymisen arvioinnin tueksi, on kehitetty kehitysvammaisille oma tiedonkeruu järjestelmä Rai- ID. Tämä on kehitysvammaisille räätälöity tiedonkeruu ja arvioinnin menetelmä. Tätä käytetään yhdessä palvelun toteuttamisen suunnitelman eli Pato:n kanssa. Pato on kuvaus siitä, millaista palvelua asiakkaalle tuotetaan. (Hdl.saatio.com N.d.) Teknologista on apua palvelujen kartoittamisessa, näin saadaan kattavaa tietoa eri osialueilta asiakkaan hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja siinä tapahtuvien muutosten kartoittamiseksi.

Kun pyritään tulkitsemaan ihmisen hyvinvointia monitahoisesti ei riitä vain yksi tulos, vaan tarkasteluun tarvitaan kokonaisvaltaista analyysia eri osa-alueista. Tarvitaan dataa, jotta yritys saa kohdennettua palveluntarpeensa ja mitoituksensa oikein. Työn vaikuttavuus tulee todistaa jotenkin, toisinaan tämä voi tuoda haasteita asiakas kohtaamisiin. (Mönkkönen, Kaarina 2018, 17.) Ohjelman avulla havaitaan myös ne taidot ja kyvyt mitkä voivat jäädä muuten huomaamatta ja piiloon. Opinnäyteyöni aihe kehittyi siitä, kun Rai osallisuuden osiota tehdessä, yksikössä heräsi keskustelu, millä tavalla kommunikoiden saadaan parhaiten asiakkaan omat mieltymykset selville. Yksikössä, mihin opinnäyte-työn teen, suurin osa asiakkaista ei pysty ilmaismaan itseään puheella. Tämän vuoksi yksikössä on käytössä esinekommunikaatiota, osoittamista ja asiakkaan pitkäaikaiseen tuntemiseen perustuvaa havainnointia.

Opinnäytetyössäni haastattelen sotealan ammattilaisia, miten he arvioivat eri kommuni-kaatiomenetelmien toimivuutta. On tärkeää saada asiakkaan oma ääni myös erilaisiin seurantajärjestelmiin, koska muutoin tulkinta voi olla vain ammattilaisen, eikä välttämättä saada todellista kuvaa siitä mitä asiakas tahtoo. Käytössäni on ne kommunikaatiomene-temät, mitkä tässä yksikössä on ollut käytössä aiemmin. Esinekommunikaatio, valinta-tili ja kuvakortit. Asumisen palvelussa asuvia kehitysvammaisia hoitavat sotealan am-mattilaiset yhteistyössä omaisten ja läheisten kanssa. Asiakkaan hoivan laadun toteutu-mista valvotaan erilaisin tiedonkeruu menetelmin, joista myöhemmin enemmän.

Rai-Id on kehitysvammaisille suunnattu kansainvälinen, laaja-ajalinen standardoitu tie-donkeruun ja havainnoin välineistö, jonka avulla ammattilaiset arvioivat kehitysvammai-sen ihmisen tarpeita, voimavaroja sekä mieltymyksiä. (Rinnekoti.fi n.d.) Kun asiakkaan omat toiveet saadaan tallennettua tiedostoihin, eivätkä ne perustu ainoastaan muistin varaan, tällä varmistetaan tiedonkulku kenties aika ajoin muuttuvan ammattihenkilöstön välillä. Kun suunnitellaan asiakkaalle yksilöllistä palvelua, hänen hyvinvointiaan seura-taan kokonaisvaltaisesti palveluiden toteuttamissuunnitelman avulla (Pato). Pato:a päi-vitetään puolivuositain, jotta nähdään hoidon tavoitteiden onnistuminen. Asiakas on osallisena tämän suunnitelman tekemisessä oman kykynsä mukaan. Näiden ohjelmien avulla varmistetaan laadukasta palvelua asiakkaille. (Rinnekoti.fi. n.d.)

2 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuuden määrittelyyn ja ymmärtämisen muutokset tulevat eri aikakausien käytännöllisistä tarpeista. Kehitysvammaisuus nähtiin aiemmin sosiaalisena ongelmana

ja näihin ongelmiin piti löytää ratkaisu. Erilaisia ratkaisuja ja menetelmiä on kokeiltu sadassa vuodessa useita, käsitteet ja sanat kehitysvammaisuudesta ovat muuttuneet samalla. (Seppälä 2018: 23.) Kehitysvammaisuuden yksiselitteinen ja kattava määrittelyminen on hankalaa. Seppälä (2018) kuvailee mielestäni hyvin kehitysvammaisuutta: Kehitysvammaisuus on sateenvarjokäsité eri syistä johtuville, vamman eri ilmenemismuodoille. Vaikean määritelmän, sekä moninaisen vammojen kirjon vuoksi Seppälä (2018) suosittaa puhumaan kehitysvamman kirjosta. Sana kehitysvammaisuus on hallinnollinen käsite, jota käytetään sosiaali-, terveys ja koulutuspalveluiden järjestämisessä. Kehitysvammaisuus käsitettä käytetään lääketieteellisen diagnoosin tapaan. Tätä käytetään tunnistamaan henkilöt, joilla on vaikeuksia selvitä itsenäisesti iänmukaisista rooleistaan ja tehtävistään. Diagnoosin myötä saadaan tuki-, hoito- ja kuntoutuspalveluita ja varmistetaan henkilön selviäminen taloudellisesti. (Seppälä 2018: 36.)

2.1 Kehitysvamman diagnosointi ja luokittelu

Kehitysvammaisuuteen johtavia tekijöitä luokitellaan monin eri tavoin, joista yleisin on maailman terveysjärjestön (WHO) syy- ja tautikohtainen diagnosointi eli ICD-10. Tämä luokitustapa parantaa kehityshäiriöistä johtuvien oireiden ehkäisyä ja ennustettavuutta. Tautiluokitukset mahdollistavat myös oikein kohdennetut kuntoutukset ja niihin saatavat sosiaaliset etuudet. (Kaski ym. 2012: 25.) ICF on kansainvälinen luokitus, joka kuvaa vamman ja sairauden vaikutusta toimintakykyyn, toimintaan ja terveyteen. Tämän luokituksen mukaan nähdään toimintakyky ja toimintarajoitteet moniulotteisena ja vuorovaiikutuksellisenä tilana, joka koostuu yksilön terveydentilasta sekä ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta. (Thl 2018.) Ominaista kehitysvammaisuudelle on, että älyllinen kyvykyys ja adaptiivinen kyvykyys on merkittävästi puutteellista. Adaptiivinen käyttäytyminen muodostuu kypsymisestä, oppimiskyvystä ja sosiaalisesta sopeutumiskyvystä. Kehitysvammaisella voi olla oma tahto ja omat pyrkimykset, jotka jäävät vähemmälle huomiolle näissä käsitteissä. (Seppälä 2018: 37.) Määritelmä kehitysvammainen voi tuoda eri ihmisille mieleen erilaisia mielikuvia riippuen ihmisen kokemuksista kehitysvammaisten kanssa olemiselle. Kehitysvamma käsitteeseen liittyy kehitysvamman erilaisia asteita, syitä ja erilaisia ilmenemismuotoja. Kehitysvammainen ihminen tarvitsee tukea jokapäiväisessä elämässä kevyestä hoivasta tehostettuun ympärivuorokautiseen hoivaan riippuen vamman asteesta. (Seppälä, Heikki 2018; 10, 36).

2.2 Yksilö diagnoosin takana

Diagnoosit kertovat yleisimmät piirteet vammasta, mutta se ei kerro asiakkaan yksilöllisiä- kykyjä, mitkä ovat tulleet esimerkiksi elämäkokemuksen myötä. Omat kiinnostuksen kohteet eivät näy diagnooseissa. Saman diagnoosin omaavat ihmiset ovat erilaisia yksilöitä, eikä heidän kyvyistään tai yksilöllisiä vahvuuksiaan pysty päättämään pelkän diagnoosin perusteella. Ihmiseen täytyy tutustua ennen kuin voidaan alkaa määrittelemään, mitä hän osaa ja mitä ei osaa. Yksilölliset erot ovat suuria. Vammaisuus voi korostua tai hälventyä eri tilanteissa ja eri olosuhteissa. Eri rooleissa, tilanteissa ja ympäristöissä vammaisuus voi näyttäytyä selkeämmin tai vähemmän selkeästi. Vamman seurauksia voi pahentaa syrjintä, kaltoin kohtelu ja eristäminen. Diagnoosia tarvitaan lähinnä hoidon ja tuen saamiseksi, mutta se ei kerro yksilöllisiä ominaisuuksia ja vahvuuksia, jotka saattavat poiketa hyvinkin paljon diagnoosin ennusteesta. Standardikäsitketykset voivat heikentää yksilöllisen elämän rakentamisen. (Seppälä 2018:10,11). Jokaisella yksilöllä on erilaiset tarpeet, nähdä ja kokea maailmaa.

2.3 Kehitysvammainen ja Ikääntyminen

Tilastollisesti ikäännytynyt määritellään suomessa olevan 65 - vuotias. Määritelmä ikäännytynvä tarkoittaa ihmistä, joka lähestyy vanhuutta, mutta ei välttämättä ole saanut vanhuudesta johtuvia sairauksia. Ikäännytynyt on saavuttanut jo vanhuus iän ja hänellä on jo nähtävissä ikäänntymiseen liittyviä muutoksia. (Numminen ym. 2005: 11,12.) Kehitysvammaisten keskimääräinen elinikä on noussut viime aikoina, kehitysvammaisia henkilöitä on tästä syystä aiempaa enemmän. Tämä tarkoittaa myös sitä, että palveluiden järjestämisessä tämä otettava huomioon. Tarvitaan monimuotoisia ja oikeinkohdennuttuja palveluja ikäänntyville kehitysvammaisille. Kehitysvamma tuo haasteensa erottaa iän tuomat sairaudet ja niiden hoitoon voi tulla haasteita, koska kehitysvammaisella henkilöllä saattaa olla moninaisia muita sairauksia. Hyvät elintavat ja erilaiset tutkimusmenetelmien kehitykset vaikuttavat tähän, että elinajanodote on pidentynyt kehitysvammaisilla. (Kehitysvammaliitto.fi n.d.)

3 Standardoitu tiedonkeruun ja havainnoinnin välineistö

Raisoft järjestelmän järjestelmän avulla pyritään saamaan hoidon laatu ja vaikuttavuus näkyväksi. versiot on kohdennettu vanhuksille, lapsille ja kehitysvammaisille. Rai ohjelmiston avulla kerätään yhteismitallista ja ajantasaista tietoa, joka on pohja hoivatyön päätöksissä. Rai ohjelmistosta vastaa Suomessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. THL. Hyvän hoivan lähtökohtana on yksilöllinen oikea hoiva oikeaan aikaan. Kehitysvammaisille on suunniteltu Rai ohjelmistoon lisämoduuli, joka on nimeltään Rai-id. Rai:n avulla pystytään tarjoamaan ennaltaehkäisevää hoivaa ja toteuttamaan hoivaa kustannustehokkaasti kuitenkin hoivan laadusta tinkimättä. (Raisoft.com/fi.n.d.)

Rai:sta saadusta tiedosta saadaan dataa palveluntarpeen arviointiin, palvelusuunnitelman laatimiseen ja Rai arviointi on hyvä pohja asiakkaan ja työntekijän väliselle vuoropuhelulle. Rai antaa tietoa laadun seurantaan, kuntien kanssa käytävään yhteistyöhön, ja henkilökunnan koulutuksia suunniteltaessa. Rai arviolla selvitetään asiakkaan toimintakykyä ja suoriutumista eri toiminnoissa. Rai arvioinnilla pystytään selvittämään eri asioita kuten arjesta suoriutumista, sosiaalista toimintakykyä, psyykkistä ja -fyysistä terveydentilaa. Osallisuus, ravitsemus ja kivut ilmenevät myös oikein tehdystä Rai sovelluksesta. Sovellus kerää myös mittareiden ulkopuolista tietoa. Rai tehdään asiakkaalle kaksi kertaa vuodessa. (hdlsäätiö.fi 2020).

4 Palveluiden toteuttamisen suunnitelma

Laaditaan asiakkaan muuttaessa asumisen palveluun kolmen kuukauden sisällä muutosta. Toimintakyvyn arvio tehdään yhdessä asiakkaan verkostojen kanssa. Asiakas itse ja Omaiset, asumisen yksikön esimies, asumisen omaohjaaja, päiväaikaisen työtoiminnan tai päiväaikaisen toiminnan esimies sekä omaohjaaja, sekä kunnan edustaja, tulkki ja terapeutti osallistuvat tarpeen mukaan toimintakyvyn arvion tekemiseen. Omaohjaaja on yhteyshenkilö joissakin oman asiakkaansa asioiden hoidoissa. Näin saadaan laaja näkemys asiakkaan toimintakyvystä ja tavoitteista, sekä miten niihin päästään. Jatkuvalle asiakkaan toimintakyvyn seuraamisella saadaan tietoon toimintakyvyn muutoksia ja voidaan päivittää tavoitteita asiakkaan toimintakyvyn ja terveydentilan mukaan. (Hdl.saatio 2020). Rai:n tiedonkeruujärjestelmästä poimitaan tietoja, mitkä ovat tärkeitä seurattavia asioita ja olennaisia asioita asiakkaan selviytymisen kannalta. Nämä tiedot siirretään Patoon mikä on tiivistetymin tärkeät asiat asiakkaan elämään vaikuttavista

asioista. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu oman asiakkaan toiveiden ja tarpeiden kartoitus asumiseen liittyen, sekä palvelutarpeiden huomioiminen ja arvioiminen. (hdl.saatio.com/fi n.d.) Omaohjaaja huolehtii pääasiassa asiakkaan verkostokontakteista ja toimii yhteyshenkilönä omaisten kanssa. Oma-ohjaaja huolehtii, että tarvittava tieto siirtyy sijaisille, näin varmistetaan, että asiakas tulee ymmärretyksi kaikissa tilanteissa. Omaohjaaja tekee Rai:n ja Pato:n yhdessä asiakkaansa kanssa. (Rinnekotisäätiö.fi n.d.). Omaohjaaja pystyy ennakoimaan ja tulkitsemaan omaa asiakastaan, tämä luo turvallisuuden tunnetta ja vähentää asiakkaan stressiä sitä kautta.

5 Valintojen tekeminen

Jokainen meistä tekee useita valintoja päivän aikana. Tarve vaikuttaa omaan elämäänsä on yhtä tärkeää kaikille meille ihmisille. Valintoja tehdään omista kyvyistä riippuen suurempia suunnitelmia kuten kesälomamatkojen suunnitelmia, tai kahden juoman välillä valitsemisesta. Molemmat valinnat ovat yhtä tärkeitä yksilön elämään. Ikääntyvillä kehitysvammaisilla on oikeus saada harrastaa ja kokea erilaisia elämyksiä. Hyvinvointia on jaoteltu erilaisiin osatekijöihin. Hyvinvoinnin jaottelun osatekijöinä on terveys, materiaallinen hyvinvointi ja ei materiaallinen hyvinvointi, eli koettu hyvinvointi ja elämänlaatu. (Thl.N.d.) Kun ihminen saa toteuttaa mieluisia toimintoja, tehdä arkisessa elämässä valintoja, mitkä ovat mieluisia, lisää se todennäköisesti koettua hyvinvointia. Nämä asiat ovat itsestäänselvyyksiä meille, ketkä pystyvät toteuttamaan omia mielenkiinnon kohteitaan ilman jatkuvaa avuntarvetta. Ammattilaisen ja asiakkaan välinen vuorovaikutussuhteen merkitys korostuu, koska ilman ymmärretyksi tulemistä asiakkaan toiveet voivat jäädä taka-alalle.

5.1 Yksilöllinen hyvinvointi

Hyvinvointiin vaikuttavat yksilön elinolot, sekä omat kyvyt ja mieltymykset. (Kestilä; Karvonen 2019: 46). Hyvä vuorovaikutussuhde auttaa työntekijää ymmärtämään asiakastaan paremmin ja tulkitsemaan asiakkaan mielipiteitä, joiden avulla mahdollistetaan asiakkaan omannäköinen elämä. Ammattilaisen tuen avulla asiakas pystyy tekemään valintoja. Yksilöllisen hyvinvoinnin tae on ammattilaisten kyky osata olla vuorovaikutuksessa ja käyttää erilaisia puhetta korvaavia kommunikointi menetelmiä. Voimavaroja voi olla erilaisissa verkostoissa. Esimerkiksi: Naapurusto, järjestöt, urheiluseurat ja yrityksissä, julkisissa organisaatioissa. (Kostilainen, ym. 2018: 86.) Puheen tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeus ei voi olla este tehdä päätöksiä mieleisistä asioista. Yhtä tärkeää on

huomata, että valintoja tehdään arjessa paljon, ja jo niistä päättäminen ja valitseminen tuo elämään hallinnan tunnetta. Kyse ei ole vain harrastuksiin liittyvistä päätöksistä ja valinnoista vaan arkiset asiat. Kuinka paljon teemmekään päätöksiä yhdessä päivässä, vaikkei mukaan laskettaisi ns. ylim. Ekstra tapahtumia.

6 Kommunikaatio

Esteettömyys mielletään usein fyysisesti esteettömäksi kulkemisen suhteen. Kommunikaation tulisi olla esteetöntä, sekä mahdollisuus ilmaista oma mielipide ja toteuttaa sananvapautta. (papunet 2020) Lainsäädännöllä pyritään turvaamaan vammaisten oikeuksia, tämä on kuitenkin vain yksi taso. Oikeuksien toteutumisen taso on myös viranomais- ja toimeenpanon taso. Oikeuksista tulee huolehtia myös käytännössä. Lakien soveltaminen käytäntöön saattaa aiheuttaa sen, että normit ovat koetuksilla ja tasavertaisten oikeuksien toteutuminen mitataan kansalaisten ja yksilön arjessa. (Horowitz ym.2019: 22.) Puhetta korvaavia kommunikaatiomenetelmiä on monia. Niitä opetellaan käyttämään asiakkaan kykyjen mukaan pikkuhiljaa. Yksikössä mihin opinnäytetyön tein oli todettu selkeämmäksi hahmottaa kuvakortit valokuvilla. Piirretyt kuvat voivat olla joillekin vaikea hahmottaa. Riskinä ammattilaisen kanssa tapahtuvalle kommunikaatiolle on se, että ammattilainen tekee valinnat helposti puolesta, tai perustetaan valinnat helposti olettamukseen esimerkiksi näin: Ainahan hän on juonut kahvia ja annetaan kahvi kysymättä asiakkaalta. Unohdetaan päivittää arjessa kysymällä päivittäin, mitä leipää sinä tänään haluat syödä. Helposti iäkäs asiakas ei edes uskalla esittää toiveita. Hyväntahtoisesti arjen sujumuuden kannalta helposti sorrutaan tämän kaltaisiin ajatuksiin. Osoittamisen odottaminen edellyttää, sekä käyttäjältä, että vastaanottajalta kärsivällisyyttä, koska se on hitaampaa. Apuvälineitä ei tulisi jättää pois arjessa, niitä olisi hyvä käyttää aina. (Huuhtanen 2019, 49.)

6.1 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät

Kuulluksi tuleminen on tärkeää jokaiselle ihmiselle ja se, että voi vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Kommunikoinnin tulisi olla vastavuoroista toimintaa, jotta kumpikin osapuoli voi lähettää ja vastaanottaa viestiä vuorotellen. Häiriö kommunikoinnissa jommallakummalla osapuolella tekee kommunikoinnista ongelmallista molemmille osapuolille. Kommunikointi jaetaan avusteiseen ja ei-avusteiseen kommunikointiin. Avusteiseen kommunikointiin kuuluvat esimerkiksi graafiset kommunikointikeinot ja niiden kanssa

käytettävät apuvälineet. Tähän ryhmään kuuluu myös esinekommunikaatio, jossa esineitä käytetään signaaleina. Ei-avusteissa kommunikointiin kuuluu eleet, viittomat, morsetus, puhe ja oheisviestintä. (Huuhtanen, 2014: 12, 15, 50.) Yksikössä mihin tutkimuksen tein, on eniten käytössä puheen lisäksi osoittaminen, katseen käyttö ja esinekommunikaatio. Kuvakommunikaation käyttö ollut vähäistä yksikössä. Kahdella asiakkaalla ollut epäsäännöllisesti käytössä yksittäiset kuvat ja kommunikointitaulut, esimerkiksi valintataulu.

6.2 Kuvakommunikaatio

Kuvakommunikaatiossa käytetään kuvasymboleita sanattoman viestinnän ja puheviestinnän rinnalla tai korvaamaan puhe. Kuvien tulkinta perustuu yhdessä sovittuun sopimukseen, että mitä ne tarkoittavat. Käytössä kuvien merkitys tarkentuu ja niiden käyttö varmistuu luonnillisessa ympäristössä. (Kehitysvammaliitto.fi N.d.)

Asumisen yksikössä on käytetyimmät puhetta korvaavat menetelmät esinekommunikaatio ja toimintataulu. Asiakkaat, eivät ole tottuneet käyttämään uusimpia puhetta korvaavia menetelmiä, ikänsä puolesta ja kehitysvammansa puolesta onkin helpompi toteuttaa opinnäytetyö niillä tavoilla, mitä tapoja asiakkaat ovat tottuneet omassa arjessa käyttämään. Uusia kommunikaatiotapoja voi opettaa ikääntyvillekin, mutta se vaatisi pitkäjänteistä ja pitkä aikaista järjestelmällistä opettelua. Opinnäytetyön tarkoitus, ei ole muuttaa asiakkaiden arkea tuomalla uusimpia puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä, vaan käyttää asiakkaan ja ammattilaisen tapaa kommunikoida, jotta saadaan heidän toiveet esille. Asiakkaan toiveet kommunikointitavoista voivat muuttua tämän opinnäytetyön aikana.

Kehitysvammaiselle ihmiselle on tärkeää olla vuorovaikutuksessa, eikä pääpaino sillä, että opitaan uusia tapoja kommunikoida. Apuvälineenä siis voi olla myös ihminen. Läsnäolo ja vuorovaikutuksellinen suhde ei aina tarvitse paljon tekemistä uusimpia ja viimeisimpiä kommunikaatio laitteita. Varsinkin ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa läsnäololla on valtaisa merkitys. Ei aina tarvitse tehdä tai opetella opettelemisen vuoksi uusia tapoja kommunikoida. Vaikeasti kehitysvammaisella ihmisellä on oikeus osaaviin kommunikaatio kumppaneihin. (Kehitysvammaliitto.fi N.d.)

6.3 Valintataulu

Ikä vaikuttaa kehitysvammaisen ihmisen kommunikointiin konkreettisesti siten, että he eivät ole saaneet samanlaista kuntoutusta ja kommunikoinnin apuvälineitä kuin nuoremmat. Iän myötä kommunikointiin on muodostunut henkilökohtainen tapa kommunikoida, joten sen muuttaminen nykyaikaisempiin tapoihin voi olla haaste, sen lisäksi ikä tuo myös haasteita oppimiseen. Tämän vuoksi en voi aloittaa mitään uutta kommunikointimenetelmää, vaan toteutan opinnäytetyöni asiakaslähtöisesti, niillä menetelmillä mitä heillä on ollut käytössä aiemminkin. Valintataulun avulla on tarkoitus saada asiakkaan toiveet ilmi selkeämmin, kuin niin, että ammattilainen antaisi suoraan tottumukselta saman iltapalan kysymättä asiakkaalta itseltään mitä tahtoo. Avulla niillä menetelmillä mitkä ovat luonteellisia tässä ryhmäkodissa. on helppo tehdä Papunetin, kuvatyökaluohjelmalla. Ohjelman kuvapankista valitset A4 sivulle ne kuvat, mitkä ovat ajankohtaisia asiakkaalle, kokoat ne esimerkiksi teemoittain: Ulkona: Kävely, metsäretki, puutarhanhoito. Sisällä: Piirtäminen, tv:n katselu, askartelu. Välipala: Kahvi, maito, leipä, pulla. (Papunet.net.2021)

6.4 Esinekommunikaatio

Vaikeasti kehitys- tai aistivammaisen henkilö ei pysty muodostamaan kuvaa maailmasta sanojen tai graafisten kuvien avulla. Hänelle on helpompi hahmottaa maailmaa konkreettisten esineiden avulla. (Huuhtanen 2014: 58) Esinekommunikaatio hyvä tapa kommunikoida silloin, kun asiakas ei ole tottunut käyttämään kuvia tai muista syistä ei tämä tapa kommunikoida ei toimi. Asiakkaalle voi olla helpompi ymmärtää esimerkiksi näin: Haluatko ulos kävelylle? Näyttäen samalla kenkiä. Haluatko päivälevolle? Samanlaisesti näyttämällä sänkyä. Asiakas valitsee näyttämällä sänkyä tai kenkiä. Tai kenties ottaa itse lehden halutessaan lukea lehteä. Riippuen asiakkaan kyvyistä ja tavasta kommunikoida, voidaan näyttää useampaa esinettä yhtä aikaa tai esine kerrallaan. Valintoja voidaan tehdä sujuvasti kaikkialla, esimerkiksi kaupassa käydessä näytetään eri vaihtoehtoja: haluatko ostaa maitoa vai piimää samalla näyttämällä vaihtoehdot. Elokuviin mentäessä voidaan kotona näyttää elokuvavaihtoehtoja asiakkaan haluamalla tavalla, lehdestä tai tabletilla. Usein asiakkaan tunteva ammattilainen osaakin sujuvasti toimia asiakkaan kanssa ja vähän ikään kuin huomaamatta näyttää valintoja samalla toimiessa. Esinekommunikaatio rakennetaan yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden ja kykyjen mukaan.

7 Vuorovaikutuksesta päätöksen tekoon

Vuorovaikutukseen tarvitaan läsnäoloa, mikä tarkoittaa ammattilaisten sitoutuneisuutta käyttämään aikaa aikaansa asiakkaan kuulemiseen. Helpompi on tehdä puolesta ja tuoda valmiita ratkaisua. Sensitiivinen ammattilainen huomaa herkästi asiakkaan kommunikaatioyritykset. Asiakas saattaa ottaa katsekontaktia, heilauttaa kättänsä merkiksi siitä, että haluaa luoda vuorovaikutusyhteyden ammattilaiseen.

7.1 Asiakas valitsee ja vaikuttaa oman elämän sisältöön

Jokainen ihminen haluaa tulla ymmärretyksi ja kuulluksi, vaikka ei olisikaan yhteistä kieltä, tai tapaa kommunikoida, pelkkä läsnäolo tuo turvaa, lämpöä ja läheisyyttä. Siksi arjessa olisi hyvä pysähtyä kuulemaan asiakasta ja auttaa häntä tekemään arkisia valintoja. Jokaisella meillä on tapa nauttia toisten ihmisten seurasta enemmän tai vähemmän. Sana vuorovaikutus on tuo eri miellelyhtymän kuin kommunikaatio. Kommunikaatio mielletään usein puheeksi, tavaksi ilmaista omia toiveita, tunteita ja tahtoa. Joissain tiedonkeruun ja havainnoinnin ohjelmissa kysytään tulevaisuuden suunnitelmia. Tällainen kysymys voi olla liian vaikea ja abstrakti käsite vaikeasti kehitysvammaisille ihmisille. Moni heistä käsittelee tietoa tässä hetkessä. Valinnat tehdään hetkessä olevista asioista, näin vaikutetaan vaikeasti kehitysvammaisen elämän sisältöön hänen toiveidensa mukaan. Hän voi tehdä valinnan kahvi tai mehu. Pyörätuoli tai sänky. Nämä valinnat ovat yksilölle merkittäviä ja vaikuttavat elämänsisältöön olennaisesti.

7.2 Ammattilaisen vuorovaikutustaidot ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa

Sosiaalisia tilanteita ja niissä tapahtuvaa vuorovaikutusta opitaan uusissa vuorovaikutustilanteissa, vuorovaikutustaitoja voidaan kehittää, sekä korjata omia ei niin hyviä vuorovaikutus tapoja. Kehitys pysähtyy, jos koetaan, että ei ole mitään uutta opittavaa, sekä oletetaan että ollaan luonnostaan hyviä vuorovaikutustilanteissa. (Woodcock Ross 2011, 15.) Ammattilaiset vahvistavat asiakkaan kuulluksi tulemistä arkisessa työssään ja riskinä voi olla, että liian asiantuntijakeskeisessä hyvinvointipalvelussa, asukkaat kokevat vaikutusvaltansa vähäiseksi. (Metteri 2003;159.) Luottamuksella, vastavuoroisuudella ja toimivilla verkostoilla on suuri merkitys yksilön hyvinvoinnille elämässä. Pelkkä biologinen ja fyysinen hoito, ei välttämättä lisää asiakkaalle hyvinvointia ja paranna elämän laatua. (Metteri 2003: 157, 158.)

Kehitysvammaisista suurin osa käyttää runsaasti palveluita jo lapsesta asti, siksi iän ja palveluiden käytön suhde eroaa valtaväestöstä. Selkeimmin muuttuu kotona asuvien kehitysvammaisten tilanne ikääntyessä. Haasteena on onnistunut vanheneminen, johon kuuluu ylläpitää toimintakykyä, fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä subjektiivista hyvinvointia. (Numminen ym. 2005; 16.) Kommunikaation puuttuessa on riski, että asiakkaan omat toiveet jäävät helposti huomiotta, joka voi heikentää subjektiivista eli, henkilökohtaisesti koettua hyvinvointia. Ikääntyvillä on iäkkäät läheiset, jos heitä on vielä elossa, heidän elämänsähistoriansa tiedot saattavat jäädä puutteellisiksi. Historian tunteminen voi olla avuksi mietittäessä asukkaan mieluisia tai epämieluisia vapaa-ajan toimintoja. Tarvitaan moniammatillinen tiimi, joka on tärkeää asukkaan kuulluksi tulemisen varmistamisessa. Asukkaan toiveiden toteuttamiseksi, tarvitaan erilaisia tapoja kommunikoida, puhokommunikaation tueksi tai tilalle.

Haasteena asiakkaan ymmärretyksi tulemiselle voi olla yksilöllinen tapa olla vuorovaikutuksessa. Kuinka saada luotettavaa tietoa asiakkaiden tarpeista ja toiveista, jos asiakkaan tapa olla vuorovaikutuksessa vaatii pidempiaikaista asiakkaan tuntemista. Vuorovaikutus tapahtuu ammattilaisen kanssa arkisissa toimissa toimiessa. Äänensävyyn ja sanojen lisäksi ammattilaisen nonverbaalinen viestintä, katsekontakti ja asento vaikuttavat myös siihen mitä hän viestii asiakkaalleen. (Woodcock Ross 2011; 32.) Senstiivinen kohtaaminen on tärkeää ja tämä vaatii herkkyyttä ammattilaiselta.

8 Etiikka

Opinnäytetyöhön olen saanut Diakonissalaitokselta eettisen toimikunnan puoltavan lausunnon 22.4.2021, kahdella kirjoitustyylin korjausehdotuksella tietosuojan hävittämiseen ja suostumuslomakkeen tekstiin, jotka korjasin ohjeen mukaan opinnäytetyöhöni. (Diakonissalaitos/Eettinen toimikunta 2021) Tutkimukseen osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, sen keskeyttäminen on mahdollista missä vaiheessa tahansa. Haastattelun aineistosta säilytetään ne osat joihin tutkimuksen perustelut ja analyysit perustuvat. Nämä tiedot säilytetään, siten että niistä ei voida tunnistaa yksittäistä vastaajaa. (Mäkinen 2006:120) Tässä työssä käytän tuetun asumisen yksikössä asuvista kehitysvammaisista ihmisestä sanaa asiakas ja heitä hoitavista sosiaali- ja terveysalan työntekijöistä nimeä ammattilainen. Hävitän kaikki tutkimuksessa käytetyt materiaalit tietokoneelta, tiedostoista, sekä paperiset tunnistetietoja sisältävät materiaalit tietosuojalain 1050/2018 mukaisesti henkilöiden anonymiteetin säilyttämiseksi. Haastatteluun tulijoilla on oikeus

keskeyttää tutkimus missä vaiheessa tahansa. Opinnäytetyön osallistuneet saivat kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumiseen, mistä ilmeni, miten käsittelen tietoja ja miten hävitän tietosuojajätteeseen heidän kyselyiden vastaukset, ja aineiston käsitteelyyn liittyvät tiedostot ja paperit, sekä tietokoneelta tiedostot (Mäkinen 2006: 114,115,116.)

9 Tutkimuksen toteuttaminen ja toimintaympäristö

Opinnäytetyön aihe muodostui lopulliseen muotoonsa, kun ammattilaisten kanssa keskustellessa ilmeni, että kuvakommunikaation käyttö ei ole systemaattista. Osaamista kuvakommunikaation käyttöön kyseisestä yksiköstä löytyy. Yksilöllisen elämän toteutumisen varmistaminen on yksi laadukkaan hoivatyön kriteeri. (hdl.fi.N.d). Sotealan ammattilaiset tarvitsevat asiakastyössään osaamista vaihtoehtoisissa kommunikoinneissa, sekä osaamista käyttää laadun varmistamisen työvälineitä. Asumisen tuen yksiköissä tehdään kolmivuorotyötä, mikä antaa haasteet sille, että muuttuva tieto siirtyy asiakkaan ja henkilöstön välillä. Yksikössä oli ollut puheena kirjallisen tiedon tärkeys silloin, kun asiakas ei kykene ilmaisemaan itseään selkeästi. Tuttuus luo turvaa asiakkaalle ja voi mahdollistaa paremman vuorovaikutuksen. Asiakkaan olisi hyvä olla oman elämän suunnittelussa mukana ja osallistua Rai:n ja Paton tekoon kykyjensä mukaan. Tämä aihe oli ajankohtainen yksikössä, kun Rai kirjauksien ja Pato kirjauksien tekeminen on ajankoh- taista.

9.1 Toimintaympäristö

Toteutin opinnäytetyöni ikääntyvien kehitysvammaisten asumisen palvelun yksikössä Rinnekodilla, joka on osa Diakonissalaitoksen konsernia. Toimintaympäristönä on asiakkaiden oma koti ja ammattilaisten työpaikka, missä käytetään näitä erilaisia tiedonkeruu menetelmiä yhdessä asiakkaan kanssa. Esteetön yksikkö muodostuu kolmesta solusta, jossa kussakin solussa on asiakkaita viidestä seitsemään henkilöä. Asiakkailta on solussa oma koti, joissa jokaisessa on omat keittiö sekä saniteetitilat. Toimintaympäristö mahdollistaa asiakkaan valitsemaan oman rauhan omassa kodissa tai sitten liittymään sosiaalisiin kontakteihin yhteisissä tiloissa. Yhteisissä tiloissa on ruokasali, olohuone ja iso aulatila. s on tilaa askarrella tai toteuttaa aistimatkoja musiikin ja valojen kautta. Ulkona on hyvät mahdollisuudet yhteisiin ruokailu, grillailu ja omaisten tapaamisiin. (Rinnekoti.fi N.d.) Tutkimukseen osallistuneet ammattilaiset saivat vastata kyselyyn omassa valitsemassa toimintaympäristössään.

9.2 Toteutus

Toimitin opinnäytetyöhöni liittyvät lomakkeet yksikköön, jossa ammattilaiset saivat tutustua niihin rauhassa. Yksikössä on ollut käytössä esinekommunikaatiota, kuvakommunikaatiota ja toimintatauluja. Tutkimukseen osallistujiksi valikoitui asiakastyössä työskentelevät sotealan ammattilaiset, jotka olivat joskus käyttäneet, tai opiskelleet kuvakorttien käyttämistä ja asiakkaiksi valittiin 4 puhumatonta, kuvakommunikaatiota aikaisemmin käyttänyttä asiakasta. Kysyin 8 vapaaehtoiselta edellä mainittuihin kriteereihin kuuluvilta ammattilaisilta, haluavatko he osallistua tutkimukseen ja käyttää valmistamiani kuvakortteja ja valintatauluja.

Aloitin tutkimuksen askartelemalla ja valokuvaamalla kortteja valikoiduille viidelle asiakkaalle, joille nämä kommunikoinnin menetelmät olivat entuudestaan tuttuja. Osalla asiakkaista oli vanhoja valintatauluja, mutta ammattilaiset halusivat päivittää niitä ja tehdä uudet valinta/kuvakortit valokuvista. Valmistimme valintatauluja ja kuvakorttinnippuja yksikössä, jotta ammattilaiset saivat välineitä vuorovaikutuksen toteuttamiseen asiakkaidensa kanssa. Ammattilaiset totesivat, että vanhat valintaulut eivät ole ajankohtaisia, tai olivat epäselviä käyttää, sekä asiakkaalle että ammattilaiselle. Askartelutuokio innosti ammattilaisia tekemään ja ideoimaan yksilöllisiä valintatauluja asiakkailleen. Tutkimuksen toteutuksen ajaksi valitsin viisi päivää. 5 päivässä on pelivaraa muuttuvien tilanteiden varalle, aikaa palauttaa mieleen kuvakommunikaation käyttö ja mahdollistaa kuvakommunikaatioiden käyttö erilaisissa valintatilanteissa. Kuvakommunikaatiotuokioiden jälkeen he saivat kyselylomakkeet. Osa ammattilaisista halusi paperiset haastattelulomakkeet, jotta pystyivät vastaamaan varmimmin työn lomassa tai tauoilla. Tietokoneista oli ajoittain pulaa yksikössä, tämän vuoksi annoin paperisia kyselylomakkeita niitä haluaville. Osa ammattilaisista tehdä kyselyn koneella omassa rauhassa kotonaan. Kuvakommunikaation käytön jälkeen, ammattilaiset vastasivat laatimiini kysymyksiin. Kolmi-vuorotyö toi haasteensa tehtävään, ja kaikki eivät ehtineet kokeilla viittä päivää näitä menetelmiä, osalla kyselylomakkeen palauttaminen jäi vapaiden vuoksi tekemättä ajallaan. Osallistujia oli lopulta 5. Sopivaa haastattelujen määrää on etsitty laadullisessa tutkimuksessa saturaation eli kylläntymispisteen avulla. Tämä voi muodostua uskoksi ja pyrkimykseksi antaa ehdoton vastaus. (Hyvärinen ym. 2017:34.) Tutkimukseni otanta on sen verran pieni, että kylläntymisen pisteeseen asti ei haastatteluista voida tutkia. Laadullisessa opinnäytetyössä ei haeta absoluuttista totuutta, vaan pyritään saamaan ymmärrys siitä. (Hirsjärvi ym.2013: 225.) Miten kyseisessä yksikössä puhetta korvaavat kolme eri kommunikaatio menetelmää toimii ammattilaisten näkökulmasta.

10 Opinnäytetyön tarpeellisuuden analysointi ja tavoite

Opinnäytetyö tuo uutta näkökulmaa esimerkiksi osallisuuden vahvistamiseen, se että, osallistetaan asiakkaita erilaisiin toimintoihin, innostetaan heitä uusiin tapahtumiin, tapaamisiin ja elämyksiin, saattaa helposti tapahtua ammattilaisen innostuksen kirvoittamana, jos unohdetaan pysähtyä ja kysyä mitä sinä haluat. Sinulla on oikeus tehdä päätös ja valita. Valinta kuvien kautta auttaa useita puhumattomia kehitysvammaisia hahmottamaan asioida, että on myös mahdollisuus tehdä muuta. Ilman kuvia ja konkreettisia vaihtoehtoja ei asiakas ehkä pysty hahmottamaan asioita niin selkeästi. Tavoitteena oli selvittää, toimiiko yksikössä käytössä olevat puhetta korvaavat menetelmät asiakkaan valintojen tekemisen tukena. Teittisen (Toim.2010) mukaan riskinä ryhmäkoti asumiselle, voi olla henkilökunta- ja organisaatiokeskeiset työkäytänteet. Työn organisoinnin palvellessa hallittavuutta, kontrollin tarve laajenee, korostetaan ennustettavuutta ja siten myös asiakkaiden yksilöllinen elämä ei pääse toteutumaan. (Teittinen toim. 2010: 193). Aika ajoin käytössä olevia työmenetelmiä on hyvä tarkastella ulkopuolisen silmin.

Toimiva vuorovaikutus mahdollistaa asiakkaan inhimillisen kohtaamisen, ammattilaisen oma tapa olla vuorovaikutuksessa, voi olla haastetta tuova tekijä tai vuorovaikutusta edistävä tekijä. Ammattilaisen tulisi tiedostaa oma tapa olla vuorovaikutuksessa, että omassa vuorovaikutuksen tavassa ei ole vallankäyttöä. Aito kiinnostus asiakasta kohtaan ja ammattilaisen dialoginen elämäntapa varmistavat toimivan tasa-arvoisen vuorovaikutuksen. Pelko että kohtaava läsnäolo muuttuisi tehokkuusvaatimusten alla liian tekniseksi, voikin aiheuttaa kilpailun myötä tervettä muutosta ja reflektointia työyhteisössä. (Mönkkönen 2018:17, 18, 19.)

Kehitysvammaiset ihmiset elävät yhteiskunnassamme samanlaista elämää kuin valtaväestö samankaltaisine ongelmine. Arjessa on monia sosiaalisia kohtaamisia, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti tai positiivisesti kehitysvammaisen ihmisen elämään. Sosiaalisten tilanteiden hoitamiseen on tarjolla nykyään runsaasti erilaisia apuvälineitä. Suurimmat haasteet voivat olla vuorovaikutustilanteet, helposti ikävät vuorovaikutustilanteet voivat muuttua niin sanotuksi käyttäytymishäiriöksi ja tilanteiden purku ja selvittäminen on monisyinen prosessi. (Seppälä 2018: 107.) Hyvä vuorovaikutustilanne ammattilaisen kanssa mahdollistaa kehitysvammaisen asiakkaan toteuttaa omia vapaa-ajan harrastuksiaan ja näin parantaa hyvinvointiaan.

Roolina olla asiakas, jättää varjoonsa muut ihmisen roolit, kuten olla perheensä jäsen, työpaikan työntekijä, harrastusten käyttäjä ja yhteiskunnasta kiinnostunut kansalainen. (Teittinen 2010: 194). Yksilöllinen ja omannäköinen elämä on jokaisen ihmisen oikeus, vaikka sitä ei ilman apuja kykenisikään toteuttamaan. Mahdollisuus toteuttaa haaveitaan ja toiveitaan on yksi tärkeä osa laadullista hoitotyötä. Puheen lisäksi tarvitaan vaihtoehtoisia kommunikaatioita.

11 Metodologiset valinnat

Metodologiset valinnat pohjautuivat tutkimuskysymyksiini. Sellainen kehitysvammainen ihminen joka, tarvitsee kaikkiin arkisiin toimintoihin toisen ihmisen apua helposti jää vastaanottavaiseksi osapuoleksi, kun ehkä hän on tottunut elämäänsä niin, että ei ole omaa mielipidettä ja oikeuksia. Vaarana on, että kehitysvammaisen osallisuus jää toteutumatta ja hänen potentiaalinsa oman elämän valintoihin jää käyttämättä. Kehitysvammainen voi myös käyttää sairauttaan vallankäytön välineenä ja ammattilainen voi ajautua kontrolliin, jos ei tarkkaile ja tiedosta omaa toimintaansa. Monelle vaikeasti kehitysvammaiselle asiakkaalle voi olla laitoshistoriansa takia, yhä vaikeaa ymmärtää, että hänellä on oikeus vaikuttaa omaan elämäänsä. Asiakkaan turhautuminen saattaa lisääntyä väärinymmärrysten vuoksi, hänet voidaan leimata haastavaksi asiakkaaksi. (Notko 2016: 18,19,20,21.) Ammattilaisen tahattomasti liiallinen puolesta tekeminen, saattaa myös aiheuttaa turhautumista asiakkaissa. Sen vuoksi asiakkaan omia valintoja pitää mahdollistaa joka päivä ja ilman toimivaa kommunikaatiota se ei ole mahdollista.

11.1 Teoreettiset viitekehykset

Puhetta korvaavat kommunikointimenetelmät, jotka rajasin kolmeen jo käytössä olevaan puhetta korvaavaan kommunikaation menetelmään, valintatauluun, esinekommunikaatioon ja kuvakortteihin. Omannäköinen elämä muodostuu, kun asiakas saa tehdä päätöksiä. Yksilöllisyys, rakentuu ihmisen omista valinnoista elämässään. Teoreettiset viitekehykset ovat puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät (kolme käytettyä), omannäköinen elämä ja omat valinnat, sekä vaikea kehitysvammaisuus.

11.2 Tiedonkeruumenetelmä

Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä on yksilöhaastattelu, puolistrukturoidulla kyselylomakkeella asiakastyössä toimiville sote-alan ammattilaisille. Puolistrukturoidussa haastattelussa tehdään kaikille osallistujille samanlaiset kysymykset, (Saaranen, Kauppinen.2006.), joka mahdollistaa sen, että tulee uusia näkemyksiä samoista asioista. Teemahaastattelulla saada uusia näkemyksiä, ideoita samoista kysymyksistä eri ihmiselle. Haastatteluni sijoittuu osittain strukturoidun ja osittain teemahaastattelun välimaastoon. Yksilöhaastattelu sopi tähän opinnäytetyöhön paremmin kuin ryhmäkeskustelu, ryhmäkeskustelussa voi helposti jäädä joidenkin yksilöllinen mielipide tulematta esiin, koska vaikea ennustaa ryhmän dynamiikan toimivuutta ja henkilöiden keskinäistä kemiaa. (Hyvärinen ym. 2017: 114, 115.)

Opinnäyteyössä tarkoituksena on kartoittaa, miten jo käytössä olevat puhetta korvaavat menetelmät toimivat käytännössä kyseisessä yksikössä. Tutkimukseen osallistujiksi valitsin asiakastyössä olevat sotealan ammattilaiset. Kaikilla näillä ketkä halusivat osallistua, oli kokemusta kuvakommunikaatio joko koulutuksen kautta, ja tai käytännössä. Asiakkaan kanssa kommunikoinnissa käytetään asiakkaalle itselleen sopivia tapoja kommunikoida, eli tässä tapauksessa valintataulua, kuvakommunikaatiota, sekä esinekommunikaatiota. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat täyttäneet Rai ja Pato ohjelmiin tietoja asiakkaistaan. Valitsin 8 haastateltavaa, koska en tavoittele faktoja, enkä määrällisiä yleistyksiä vaan ja yksilöhaastattelun koska, haluan tulkita haastateltavien kertomuksia ja näkemyksiä sellaisinaan, kuten tutkimushaastattelun käsikirjassa kerrotaan Warren 2002 todenneen. (Hyvärinen ym.2017:89). Laadullinen tutkimussuunta kertoo haastattelun määrän tarpeen.

11.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset muodostuivat siitä, kun ammattilaiset kirjaavat asiakkaan omia mieluisia asioitaan eri tiedonkeruun ja havainnoin järjestelmiin. On hyvä välillä pohtia, sitä miten nämä valinnat ja mieltymykset saadaan vaikeasti kehitysvammaiselta asiakkaalta tietoon ja muistetaanko välillä varmistaa, että ovatko asiakkaan mieltymykset muuttuneet.

Tutkimuskysymykseni on: Miten ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa työskentelevät ammattilaiset, kokevat jo käytössä olevien puhetta korvaavien kommunikaatiovälineiden

käytön toimivan asiakkaan ja ammattilaisen välisessä vuorovaikutuksessa? Toinen tutkimuskysymykseni on: Miten ikääntyvien kehitysvammaisten kanssa työskentelevät ammattilaiset, kokevat jo käytössä olevien puhetta korvaavien kommunikaatiovälineiden käytöstä saadun informaation edistävän asiakkaan omannäköisen elämän luomista? Asiakas, joka ei osaa ilmaista itseään puheella, sekä asuu ammattilaisen avun varassa 24/7, tarvitsee omannäköisen elämän varmistamisen tueksi erilaisia tiedonkeruun ja havainnoinnin välineistöjä. Näillä varmistetaan tiedonsiirto ammattilaiselta toiselle silloinkin, kun asiakasta hoitaa sijainen tai keikkatyöläinen.

12 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin huhtikuun lopulla, vaativan asumisen yksikössä Helsingissä, jossa sotealan ammattilaiset työskentelevät. Ensimmäisenä päivänä varmistettiin, että ammattilaisilla oli käytössään kuvakortit ja toimintataulut ja heillä oli ymmärrys toteutuksesta. He lukivat ja allekirjoittivat tiedotteen ja suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Ammattilaiset valmistivat yksilöllisiä valintatauluja ja avainnauhassa olevia kuvakortteja arjen valintoihin. Askartelut tehtiin yhden päivän aikana. Asiakkaita kiinnosti tämä askartelu hetki isommalla porukalla.

Toteutuksen ajoitus ei osunut tiedonkeruu järjestelmien käytön ajan kohtaan, vaan ne oli tehty jo aiemmin. Päätin että käytämme yksikössä jo käytössä olevia avusteisia kommunikointivälineitä arjessa, viiden asiakkaan kanssa, viitenä päivänä yksi kommunikaation väline per päivä. Tutkimukseen osallistuvat asiakkaat osasivat käyttää näitä menetelmiä entuudestaan. Vuorotyön luonteen vuoksi osa asiakkaista käytti kommunikointivälinettä useamman ohjaajan kanssa päivän aikana. 8 sote alan ammattilaista halusi osallistua tutkimukseen ja heille tulostin Tiedotteen, suostumuksen ja kyselykaavakkeet. Vuorotyön luonteen vuoksi ja aikataulun rajallisuuden vuoksi tutkimukseen pääsi viisi ammattilaista. Uskon että innostus siitä miten paljon kuvien käyttö hyödyttää asiakkaita arjessa sai muutkin innostumaan kokeilemaan näitä menetelmiä työssään.

13 Tulokset ja niiden analysointi

Tutkimus ei ollut koulutustilaisuus puhetta korvaavien kommunikaatiovälineiden käyttöön, tarkoitus oli arvioida käytössä olevia kommunikaatiovälineiden toimivuutta tiedon-

keruujärjestelmiä tehtäessä yhdessä asiakkaan kanssa. En myöskään toteuttanut tutkimusta siksi, että arvioisin miten hyvin tai paljon näitä menetelmiä käytetään yksikössä. Kyselystä selvisi, että kaikki haastatteluun osallistuneen kokivat puhetta korvaavat menetelmät toimiviksi. Valintataulu oli selkeästi vieraampi ja sitä muokattiin asiakkaalle sopivammaksi vähentämällä kuvia. Kuvakortit olivat olleet käytössä useammin ja niiden käyttö koettiin helpoksi jo taskukokonsa vuoksi. Kommunikaatiokoulutuksiin meno koettiin tutkimuksen jälkeen tärkeäksi. Tutkimus herätti pohdintaa kommunikaatiotavoista ja arjen valinnoista asiakkaiden kanssa.

13.1 Analyysin menetelmä

Kyselyn toteutin puolistrukturoituna lomakehaastattelulla, jotta pystyin saamaan vastauksen rajattuun teemaan, ilman sen suurempia vapauksia haastatteliijoille. Erot tulivat yksilöidän tavasta käsitellä samaa aihetta eri näkökulmista. (Saaranen-Kauppinen; Puusniekka 2006.) Ammatillaiset täyttivät kyselylomakkeet itsekseen, havainnoin ammattilaisten toimintaa ainoastaan vain silloin kun askarreltiin lisää kuvakortteja. Kyselylomakkeesta tulleen aineiston käsittelymenetelmänä oli sisällön analyysi.

13.2 Sisällön analyysin tekeminen

Valitsin laadullisen sisällönanalyysin, jonka toteutin aineistolähtöisesti. Analyysissä eritellään, etsitään yhtäläisyyksiä, eroja ja tiivistetään. (Saaranen-Kauppinen; Puusniekka 2006.) Lomakekyselyni tuloksien kokoamiseksi tämä sopi parhaiten, koska tarkoitukseni oli saada aineistosta informaatio esiin sanallisesti tiivistettynä. Lisäksi aineiston informaatio perustuu juuri eroihin ja yhtäläisyyksiin mitä ammattilaiset olivat havainneet. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli ainoa oikea tapa saada ammattilaisten kokemus sellaisenaan näkyväksi. Aineistosta nostetaan esiin ne asiat mitkä kyselyn tuloksista nousevat esiin, eikä niitä verrata teoretietoon tai tutkimustuloksiin. (spoken.fi.N.d). Tuloksesta pitää erottua ammattilaisen tieto yksilönä ja ammattilaisena. Ammatillisuus ohjaa työtä ja sen tuleekin näkyä työskentelytavoissa, silti vastauksista oli tarkoitus saada yksilölliset näkemykset, jotta niistä olisi tutkimuksellista hyötyä ja niistä saisi yksikkö kehittämideoita. Toivon että tätä opinnäytetyötä lukevat saisivat jatkoideoita ja kehittäviä ideoita mistä hyötyisi sekä ammattilaiset että asiakkaat.

1. 13.2. Aineistolähtöisen analyysin toteuttaminen

Aineiston pelkistys eli redusointi. Alleviivasin aineistosta oleelliset kohdat, jotka kirjoitin uudelleen tiiviimpään muotoon. Ryhmittely, eli klusterointi. Aineistosta poimin alaluokat, jotka nimesin sisältöön sopiviksi kohdiksi. Esimerkiksi kuvataulu. Miten ammattilaiset kokivat tämän toimivan. Jatkoin tätä yleiskäsitteiden muodostamisella eli abstrahoinnilla. Tälle tuli yläluokiksi hyvää, kehittäväää. (Spoken.fi.N.d.) Vaikka vastausta ei suuria eroavaisuuksia löytynytäkään, yleismielipide oli kaikilla vastaajilla, että esinekommunikaatio toimi parhaiten, oli systemaattisesti arjessa jo käytössäkin, tämä koettiin vähiten tulkinvarana jättäväksi kommunikaatiomenetelmäksi. Kuvakortit koettiin toimiviksi kaikkien mielestä. Eroavaisuuksia tuli sillä, kun ammattilaiset kertoivat esimerkiksi kuvakortti avainperänipun olevan kätevä käyttää ja kuljettaa mukana. Kuvakortista yhden vastaajan mukaan on helpointa aloittaa kuvakommunikaation opettelu. Näitä vaihtoehtoja käyttämällä saadaan asiakkaan mielipide esiin, joita voidaan kirjata tiedonkeruun ja havainnoinnin järjestelmiin. Eniten hajontaa tuli valintataulusta, vaikka valintataulu koettiin helpoksi käyttää toisten kanssa se ei toimi, kun on vaikea hahmottaa. 2 viidestä vastaajasta koki, ettei toimi kaikkien kanssa, mutta esimerkiksi toimii erityisesti ruokien valintojen tekemisessä. Valintataulu koettiin myös rajaavaksi kommunikaatiomenetelmäksi, koska vaatii ymmärrystä ja hahmotusta, sekä opettelua enemmän. Kuvakortit koettiin helpoiksi aloittaa, käteviksi pitää mukana. Kuvakorteilla saadaan näkyväksi tunteet, suunnitelmat, muistot ja unelmat. Esinekommunikaatio oli arjessa vahvasti kaikilla mukana. Kts. Taulukko tuonnempana.

13.3 Ammattilaisen osallisuus konkretian kautta

Konkreettinen omien työvälineiden askartelu lisäsi innostusta käyttää puhetta korvaavia menetelmiä. Osallisuuden kokeminen ammattilaiselle lisäsi vaikutusmahdollisuutta omassa työssään ja tämä toimi kannustimena tuomaan ammattilaisen omia näkemyksiä ja omia mielipiteitä esille. (Thl.fi.N.d.) Mielestäni osallisuuden merkitys ammattilaisessa näkyi heti, innostus tehdä työtä, johon pystyi vaikuttamaan itse, avasi uusia näkökulmia arkiseen työskentelyyn. Kuvakorttien valmistaminen koettiin hauskaksi ja tämä paransi ennestään vuorovaikutusta oman asiakkaan kanssa.

13.4 Työtapojen reflektointi

Aktiivisesti toimiva työyhteisö voi parantaa itse omaa työhyvinvointiaan sillä, että kehittää ja pyrkii löytämään ratkaisuja yhdessä. Reliensi työyhteisö pystyy muuttumaan ja oppimaan uutta. Vaikeiden tilanteiden ennakointi ja työn kehittäminen pitää ammattitaitoa yllä. Vaikutusmahdollisuus omaan työhönsä lisää työhyvinvointia. (Ttl.fi n.d.)

13.5 Kehittämisen ilo

Ammattilaisten innostuminen kokeilemaan avusteisia menetelmiä kommunikoinnissa yllätti minut positiivisesti. Motivaattorina oli onnistuneet vuorovaikutustilanteiden kautta vähentyneen väärinymmärrykset ja sitä kautta haastavat tilanteet. Yksikössä oli jäänyt käyttämättä kuvakommunikaatiomenetelmiä, koska koettiin että pärjättiin ihan hyvin suusanallisin ohjein ja esinekommunikaation turvin. Kuitenkin valokuvista tehdyt valintakortit toivat helpotusta vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa arkeen. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen aiheutti osassa ammattilaisissa epävarmuutta, että osaavatko he vastata oikein. Kun selvitetty että vääriä vastauksia ei ole, ja jokainen näkemys on tärkeä, he uskalsivat vastata ja tuoda oman näkemyksensä esiin.

13.6 Lomakehaastattelun tulokset tiivistelmä

Ammattilaisten kokemukset	Toimivaa	Kehitettävää
Valintataulu	Helppo, selkeä käyttää, auttaa struktuurin ymmärtämisessä ja valinnoissa, auttaa hahmottamaan valintoja. Valokuvat tässäkin todettu parhaimmiksi.	Toisille asiakkaille vaikea hahmottaa, asiakkaalla täytyy olla hahmotuskykyä, eli soveltuu vain rajatummalle ryhmälle
Esinekommunikaatio	Helppo ja toimiva arjessa, kaikissa eri tilanteissa. Käytössä yksikössä joka päivä. Auttaa ennakkoinnissa.	Näkövammaiselle ei toimi samalla tavalla kuin näkeväälle.
Kuvakortit	Helppo aloittaa. Sopii usealle erilaisella asiakkaalle. Helppo käyttää, helppo pitää mukana ja käyttää eri tilanteissa ja eri paikoissa. Kuvakortit toimivat sanallisen kommunikoinnin apuna, selkeyttää valintojen tekemistä. Valokuvat todettu parhaiten toimiviksi.	Jos kädet eivät toimi, tulkinta tehdään katseella, joka vaatii erilaiset järjestelyt.
Rai ja Pato järjestelmään yksilöllisten tietojen kirjaaminen	Saadaan asiakkaan omat mieltymykset järjestelmään. Saadaan asiakkaan omat tarpeet ja toiveet ilman tulkintaa. Puhumatonkin asiakas kykenee olemaan osallisena oman elämän suunnitteluun.	

14 Pohdinta

Omasta mielestä opinnäytetyön toteutus oli onnistunut tiukasta aikataulusta huolimatta. Innostus konkreettiseen kuvakorttien valmistamiseen oli kiva nähdä. Tehtäväksiantoni oli osalle osallistujista epäselvä, koska ei ollut kirjallista ohjetta, vaan kerroin kaikille tiedotteen ja suostumuslomakkeenannon yhteydessä tehtäväksiannon suusanallisesti. Minun olisi pitänyt tehdä kirjallinen ohjeistus tehtävään. Kehitys menee eteenpäin ja saadaan uusia erilaisia tapoja kommunikoida asiakkaiden kanssa, tämä mahdollistaa puhumattomankin asiakkaan toteuttaa omannäköistä elämää. Kustannustehokkuus voi olla vaarana sille, että jääkö asiakkaan kanssa olemiseen tarpeeksi aikaa. Hoivan laatu huononee, jos on liian vähän henkilökuntaa tai henkilökunta on kouluttamatonta. Koulutuksilla varmistetaan ammattitaito, pysytään kehityksen junassa mukana. Uusimmat tutkimukset tuovat uusia työkaluja ammattilaisille työhön. Kuitenkaan vanhoja hyväksi tavattuja tapoja on turha heittää heti romukoppaan, jos ne toimivat asiakkaan kanssa. Esimerkkinä ikääntyvät kehitysvammaiset, joille uuden teknologian puhetta korvaavat menetelmät voivat olla aivan liian haasteellisia oppia. Henkilökunnan keskinäistä vuorovaikutusta tulee myöskin ylläpitää, koska silloin kun henkilökunta kommunikoi keskenään hyvin, tiedonkulkukin on sujuvampaa ja tämä vaikuttaa suoraan asioiden hoidon sujuvuuteen yksikössä.

14.1 Lisäkysymysten tarve

Aluksi mietin, että tarvitsen lisäkysymyksiä, kun vastaukset jäivät osittain suppeiksi. Toisaalta sain vastauksen kysymykseen, eikä minun ollut tarkoitus jatko ohjata ammattilaisia tai saada tietooni, kuinka paljon he käyttävät päivän aikana mitään puhetta korvaavaa menetelmää. Puolistrukturoitu haastattelu antoi minulle vastauksen rajatulla ja teemoitetuilla kysymyksillä. Vastaajat saivat kuitenkin vastata vapaasti omin sanoin kysymykseen. Tällä tyylillä sain selkeästi esille mitä hyvää, ja mitä kehitettävää puhetta korvaavissa menetelmissä on.

14.2 Ammattilaisten itseohjautuvuus

Opinnäytetyöhön osallistuminen herätti jo ideoita ja innostusta kehittää omia työvälineitä ja toimintatapojaan omassa työssään. Konkreettinen tekeminen mielestäni toi virtaa laatia

uutta vanhojen valintataulujen tilalle. Tuloksena olikin valokuvilla paremmin toimivat kuvakortit. Omannäköinen elämä omine harrastuksine vahvistaa asiakkaan subjektiivista hyvinvointia. Kokonaisvaltaisessa kohtaamisessa halutaan kohdata asiakas, hänen elämänsä eri ulottuvuuksissa, huomioiden hänet, sekä pyrkiä ymmärtämään hänen tilan-
nettaan ja avuntarvetta. Tässä näkemyksessä ei tarkastella varsinaista kohtaamista vaan työntekijän omia näkemyksiä ihmisyyden eri puolista. (Kostilainen, Nieminen 2018: 219.)

Asiakkaan hyvinvoinnin varmistaminen on jatkuvaa työtä opiskelua ja kehittämistä ja kehittymistä. Oma työtä on hyvä reflektoida. Asiakkaan osallistuminen oman elämän toteutuksen suunnitteluun vaatii sensitiivistä ja vastavuoroista vuorovaikutusta asiakkaan ja ammattilaisen välillä. Opinnäytetyöni haastoi yksikön ammattilaiset pohtimaan omia kommunikaatio taitojaan ja miettimään syvällisemmin asiakkaan omannäköisen elämän toteuttamista. Tällä hetkellä koronarajoitukset sekoittavat ja kuormittavat yksikön henkilökuntaa ja vaikeuttavat asiakkaiden sosiaalisten kontaktien toteuttamista. Haavoituvammassa asemassa olevan asiakkaan riski jäädä ilman vuorovaikutteista kommunikointia on suuri, varsinkin silloin, jos ei saada osaavaa henkilöstöä korvaamaan vakituisten työntekijöiden lomaa.

Mielestäni tällainen tutkimus toi virkistävää pohdintaa yksikköön, miten työtä tehdään, miten sitä arvioidaan ja miksi näin toimitaan. Virtuaalisia koulutuksia on yksikössä, mutta tämän tutkimuksen konkreettinen toteutus kentällä ja ammattilaisten osallistuminen siihen toi syvempää pohdintaa kommunikoinnista ja sen toteutumisesta.

LÄHTEET

Diakonissalaitoksen eettinen toimikunta. Lausunto 22.4.2021

Finlex.fi. Perustuslain 2 luku. Laki yhdenvertaisuudesta 6 § 1.6.1999/731/ 2/ 6§ Luettu: 6.10.2020. Suomen perustuslaki 731/1999 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®

Finlex.fi/Tietosuojalaki/laki/alkup/2018/20181050/https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20181050Luettu:6.10.2020

Finlex. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Luettu 6.10.2020

Fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/KvaliMOTV - 6.3.2 Teemahaastattelu (tuni.fi)Luettu 30.4.2021

Fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html/KvaliMOTV - 6.3.3 Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu (tuni.fi) Luettu 30.4.2021

Hdlsaatio.sharepointi.com/sites/intranet-tapamme-toimia/SitePages/RAI-arviointiväline.aspx Luettu: 28.9.2020

Hdlsaatio.sharepoint.com.Palveluiden toteuttamisen suunnitelma PATO. Palveluiden toteuttamisen suunnitelma PATO (sharepoint.com) Luettu 27.4.2021

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja Kirjoita. Bookwell Oy. Porvoo.

Horowitz, Minna; Nieminen, Hannu; Työryhmä. Viestintä kuuluu kaikille. Kansalaisten viestinnälliset oikeudet ja mahdollisuudet suomessa. Printon Trûkikoda. Tallinna.

Huuhtanen, Kristiina (toim.) 2019. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät Suomessa. PackageMedia Oy. Kouvola.

Hyvärinen, Matti; Nikander, Pirjo; Ruusuvuori, Johanna (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tallinna Raamatutrûkikoja OÛ. Tallinna

kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/Tyypittely. Luettu 30.4.2021

Karvonen, Sakari; Kestilä, Laura (toim.) 2019. Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Punamusta Oy Helsinki.

Kestilä, Laura; Karvonen, Sakari (Toim.) 2018. Suomalaisten hyvinvointi. PunaMusta Oy. Helsinki.

[Kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/ikaantyminen/](https://kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/ikaantyminen/) Luettu: 6.10.2020

[Kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus.](https://kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/) Luettu 15.2.2020

[Kehitysvammaliitto/kehitysvammaisuus/asuminen.](https://kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/asuminen/) Luettu 30.4.2021

[Kehitysvammaliitto.fi/myos-vaikeasti-kehitysvammaisen-henkilo-haluaa-elaa-omanna-koistaan-elamaa/](https://kehitysvammaliitto.fi/myos-vaikeasti-kehitysvammaisen-henkilo-haluaa-elaa-omanna-koistaan-elamaa/) Luettu: 13.10.2020

[Kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tietoa/puhetta-tukevat-keinot/](https://kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tietoa/puhetta-tukevat-keinot/) Luettu 30.4.2021

[Kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/toimintamallit/apuvalineena-ihminen/](https://kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/toimintamallit/apuvalineena-ihminen/) 1.5.2021

Kaski, Markus; Kaski, Markus, toimittaja; Manninen, Anja, Toimittaja; Pihko, Helena, Toimittaja. 2012 uud.p. Sanoma Pro.

[Koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntauukset/eksistentiaalisuus.](https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntauukset/eksistentiaalisuus/) 23.4.2015 Luettu: 30.4.2021

Kostilainen, Harri; Nieminen Ari (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Juvenes print Oy Tampere.

Metteri, Anna (toim.) 2003. Kitkakohdista kehittämisehdotuksiin. Asiakkaan ääntä kuunnellen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Gummerus kirjapaino Oy. Vaajakoski

Mönkkönen, Kaarina 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä, asiakkaan kohtaaminen sosi-
aali- ja terveysalalla. Tallinna printon trukikoda.

Notko, Tiina. 2016. Vuorovaikutussuhteet ja valtaistuminen. Kuntoutustyöntekijän ja
vamman ihmisen näkemyksiä vammaisuudesta. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi

Numminen, Heli; Vesala, T.Hannu; Ainali, Ilona; Järveläinen, Irene 2005. Ikääntyminen haasteena kehitysvammapalveluille. Kehitysvammaliiton tutkimusyksikkö KOTU. Gummerus kirjapaino Oy. Vaajakoski

Papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa. Luettu: 23.10.2020

Papunet.net/materiaalia/kuvatyokalu.Päivitetty 5.1.2021 Luettu.16.2.2020

Papunet.net. Oikeus kommunikointiin. Luettu: 16.2.2020

Raisoft.com /fi/Mukaellen Raisoft Oy. Ohjelmisto | Oy Raisoft Ltd. Luettu 15.2.2021

Rinnekotisäätiö.fi/Meista. Luettu 11.4.2021

Rinnekotisäätiö.fi /Asiantuntijablogi: Mitä laatu oikeasti on? - Rinnekoti. Luettu 28.4.2021

Rinnekotisäätiö.fi/ Asumisen tuki - Hyvää elämää omassa kodissa.Rinnekoti. Luettu 29.4.2021

Rinnekoti.fi/diakonissalaitos-ja-rinnekoti-yhdistyivat/Diakonissalaitos ja Rinnekoti yhdistyivät - Rinnekoti

Rinnekotisäätiö.fi/Pato-prosessikuvaukset_Rinnekoti.pptx (sharepoint.com). Luettu: 1.4.2021

Räsänen, H. 2005. Henkilökunnan kokemuksia hoidon seurantajärjestelmän (RAI) käytettävyydestä vanhusten pitkäaikaishoidossa. Kuopion yliopisto. Terveystalouden ja – talouden laitos.

Saaranen-Kauppinen; Anita; Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu: 30.4.2021

Seppälä, Heikki 2018. Erilaiset eväät. Kirja kehitysvammaisuudesta. PackageMedia Oy. Kouvola

Spoken.fi.N.d. Sisällönanalyysi - Spoken. Luettu 30.4.2021

Suomen perustuslaki/1999/perusoikeudet finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731

Thl.fi 2020. Ammattilaisten osallisuus edistää palvelujen vaikuttavuutta - Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen - THL: Luettu 30.4.2021

Thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi.N.d.Luettu: 23.10.2020

Thl.fi/fi/web/ikaantyminen/palvelutarpeiden-arviointi-rai-jarjestelmalla. Luettu: 4.10.2020

Thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/palvelutarpeen-arviointi/toimintakyvyn-arviointi-vammaispalveluissa#icf. Luettu: 6.10.2020

Teittinen, Antti (toim.) 2010. Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka. Hakapaino Helsinki.

Vahtera, Marja-Liisa 2002. Kehitysvammaisten dementia. K-print Oy Vantaa.

Valli, Raine (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1; Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2

Valteri.fi/palvelut/yksilolliset-materiaalit/kommunikointikansiot/muut-aaci-tuotteet/ Luettu 23.10.2020

Thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi n.d. Luettu: 16.2.2020

TTL.fi Toimiva työyhteisö - Työterveyslaitos (ttl.fi) Luettu 29.4.2021

Tuovinen, Kersti 2016 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/106113/Tuovinen_Kersti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Woodcock Ross, Johanna 2011. Specialist Communication skills for social workers. Focusing on service users' needs. Printed and bound in Great Britain by the MPG Group, Bodmin and King's Lynn.

Tiedote tutkimuksesta

Hei!

Olen Salina Hiltunen ja opiskelen Metropolia Myllypurossa sosionomiksi. Teen laadullisen tutkimuksen opinnäytetyönä Metropoliaan. Yksikössänne on nyt ajankohtaista Raid ja Pato:n tekeminen asiakkaiden kanssa ja näihin järjestelmiin on tärkeää kirjata asiakkaan omat toiveet valintojen tekemisen kautta ja näin varmistaa asiakkaan vaikuttaminen oman elämänsä sisältöön. Onnistunut vuorovaikutus on tärkeää asiakkaan oman näköisen elämän luomisessa. Haluan selvittää, miten valitut, jo käytössänne olevaa, kolme puhetta korvaavaa menetelmää toimii asiakkaanne kanssa valintatilanteissa. Kuvakortit, toimintataulut valmistetaan yksikössänne asiakkaiden yksilöllisten toiveiden mukaan. Esinekommunikaatio toteutetaan yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Tavoitteena olisi saada tuntumaa kuvakommunikaation käytöstä yksikössänne.

Opinnäytetyön toteutan lomakehaastattelulla, johon toivon saavani 5-7 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Tuon kyselylomakkeet teille työpaikallenne 23.4.2021. Voitte vastata kysymyksiin kaikessa rauhassa, kotonanne, työpaikalla tai siellä mikä teille parhaiten sopii.

Tutkimus on teille vapaaehtoinen, sen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Teidän yksilöllisiä tietojanne ei voida tunnistaa missään vaiheessa tutkimusta eikä sen valmistuttua. Vastaukset jäävät tutkimuksen tekijälle, joka hävittää kyselylomakkeenne ja vastauksenne tutkimuksen lopuksi tietokoneelta tiedostoista ja paperit hävitetään tietosuojapapereiden tavoin. Jos tutkimuksesta tulee kysyttävää ja haluatte keskustella asiasta, voitte ottaa yhteyttä s-postitse tai puhelimitse opinnäytetyön tekijään Salina Hiltuseen.

Iloisin yhteistyöterveisin

Salina Hiltunen

Salina.hiltunen@rinnekoti.fi

p. 040 523 5980

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen tekijä Salina Hiltunen

Kuvaus tutkimuksesta: Amk Opinnäytetyö Metropolia Myllypuro, sosionomi opinnot. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus sivustolla, mistä tutkimukseen osallistujana voin käydä sen lukemassa. Valmis tutkimus on myös Diakonissalaitoksen käytössä

Tutkimukseen osallistujana olen saanut selvityksen, tutkimuksen tarkoituksesta ja siinä käytetyistä tutkimusmenetelmistä. Ymmärrän, että tutkimus on vapaaehtoista ja voin keskeyttää sen missä vaiheessa tahansa, minulle ei aiheudu tutkimuksesta kustannuksia, henkilöllisyyteni ei ilmene tutkimuksesta, se jää vain Opinnäytetyön tekijälle tutkimuksen ajaksi. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen, tutkimuksen tekijä hävittää kaikki materiaalit tietosuojajätteiden tavoin koneelta, tiedostostoista ja paperiset versiot tietosuojapapereiden tavoin. Antamani haastattelumateriaali on käytössä vain tässä tutkimuksessa, tutkimuksen ajan. Suostun siihen, että minun haastatteluuni antamiani tietoja käytetään vain kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman perusteluja, eikä se vaikuta minun asiakassuhteeseen/työsuhteeseen.

Päiväys _____ Tutkimukseen osallistujan allekirjoitus ja nimenselvennys _____

Kyselylomake

Käytössä olevien puhetta korvaavien menetelmien käyttö valintatilanteissa

Toimintataulu

Miten toimintataulu tukee asiakkaan valintojen tekemistä?

Haluatko sanoa jotain muuta toimintataulun käytöstä?

Esinekommunikaatio

Miten esinekommunikaatio tukee asiakkaan valintojen tekemistä?

Haluatko sanoa jotain muuta esinekommunikaation käytöstä?

Kuvakortit

Miten kuvakortit tukevat asiakkaan valintojen tekemistä?

Haluatko sanoa jotain muuta kuvakorttien käyttämisestä?

Kommunikaatio menetelmien toimivuus

Mitä mieltä olet toimintataulun toimivuudesta?

Mitä mieltä olet Esinekommunikaation toimivuudesta?

Mitä mieltä olet kuvakorttien toimivuudesta?

Miten puhetta tukevat kommunikaatiomenetelmät tukevat ikääntyvän kehitysvammaisen asiakkaan yksilöllisten tietojen viemistä eri tiedonkeruu järjestelmiin? (Rai, Pato)